

RADU PAVEL GHEO

Viața de după carte

POLIROM
2026

Cuprins

Puseuri bibliofile	11
Plăcerile cărții-obiect	30
Povești cu autografe de la clasici	38
Alte povești cu autografe de la clasici	47
Dedicații cu stil	58
Dedicațiile unui om de lume	67
Un interludiu cu Camilache	80
Între prieteni	87
Dedicația pierdută	98
O fotografie de etapă din 1934	106
Însemnări de mână pe <i>Flori de mucigai</i>	114
Laboratorul unui critic	129
<i>Jurnalul literar</i> și „supresiunile”	145
Urme de Celan	153
Inedita istorie a unui prim-secretar	169
O dedicație fără viitor	178
Cărți prețioase, cărți rare	181
„Sînt vechi, domnule!”	191
Însemnări pe <i>Schițe nouă</i>	222
Pe urmele unui creion tocit	230
Epilog. Cărțile fără casă	253

Ceea ce Camil Petrescu face, de exemplu, pe un exemplar din volumul său cu tentă pamfletară *Eugen Lovinescu sub zodia seninătății imperturbabile*, apărut în 1933 la Caietele Cetății Literare. Cartea poartă următoarea dedicație: „Doamnei... [*numele destinatarei este tăiat apăsător cu un pix albastru*], această mărturie despre infernul vieții de scriitor, la care participă Camil Petrescu”. Și nu poți să nu te întrebi care va fi fost infernul în care își ducea traiul Camil Petrescu, care la acea oră era un romancier cunoscut, un dramaturg important și un personaj de seamă al vieții culturale bucureștene. Publicase în 1930 romanul *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, care se bucurase de un succes remarcabil și fusese reeditat în 1931, iar în același an în care scoate la editura fostei sale reviste volumul despre Eugen Lovinescu îi apare la Editura „Națională-Ciornei” romanul *Patul lui Procust*.

Sugestia implicată în dedicație este totuși limpede: în bolgia scriitoricească el, autorul, Camil P., suferă. Dar de ce suferă? În urmă cu aproximativ un an Eugen Lovinescu își publicase cele trei volume de *Memorii*, unde, printre alți scriitori și oameni de cultură, este menționat și Camil Petrescu. Criticul și animatorul cenaclului și revistei *Sburătorul* – la care participase o vreme și în care publicase încă de la începuturile ei Camil Petrescu însuși – îi face romancierului un portret nu foarte măgulitor. Și nu atât caracterizarea, cât tonul îngăduitor-ironic folosit de Lovinescu trebuie să-l fi stîrnit pe prozator împotriva criticului de care odinioară era atât de apropiat.

Caracterizarea extinsă făcută prozatorului (și, în mai mare măsură, omului) Camil Petrescu e inclusă în volumul al doilea al *Memoriilor*, ce acoperă perioada 1916-1931 și a apărut la Editura Scrisul Românesc din Craiova, probabil în 1932 (în

volum nu este menționată nicăieri data publicării). Iată aici un fragment semnificativ:

Cînd strănută, Camil privește în jur cu satisfacția unei acțiuni inedite: orice ai face, a fost făcut mai întîi de dînsul și orice idee ai exprima, a fost exprimată de dînsul într-un vechiu articol de cel puțin cinci ani. E nu numai cel dintîi în timp, dar și cel dintîi în valoare; e cel mai mare ziarist și polemist, e cel mai mare dramaturg și critic dramatic; e cel mai mare poet și critic literar, e omul cel mai inteligent – totul fără mlădiere, fără ușorul zîmbet de ironie sau glumă [...], ci categoric, definitiv, repetat, pe un ton iritat, agresiv, dispus oricînd să o dovedească dialectic și, la nevoie, să rupă relațiile personale¹.

Pe parcursul mai multor pagini, criticul îl analizează pe autor (și om), îi enumeră și recunoaște meritele și se declară excedat mai degrabă de excesele umorale, orgoliul exacerbat și megalomania celui care „reclamă de la toți, ca de la niște feuzi, servicii de presă și omagii de vasalitate”².

Să fi avut dreptate Lovinescu descriindu-l astfel pe „omulețul acesta pripit, iritat, pururi grăbit, cu privirea în jos ca și cum ar căuta ceva pierdut... plin de talent, dar și de fatuitate”³? Pare-se că da, de vreme ce caracterizarea sa de vreo zece pagini a stîrnit o asemenea mînie în Camil Petrescu, încît prozatorul s-a simțit dator să îi răspundă printr-o carte întregă, de peste o sută patruzeci de pagini, în care îl demolează atît cît poate pe ilustrul critic – și apoi își descarcă amărăciunea de geniu nedreptățit în dedicația oferită unei doamne, probabil

1. Eugen Lovinescu, *Memorii*, vol. II, Editura Scrisul Românesc, Craiova, f.a. (probabil 1931), pp. 113-114.

2. *Ibidem*, p. 116.

3. *Ibidem*, p. 117.

simpatetice. Sigur că da, dacă e să luăm drept adevărată măcar jumătate din istoria despre reacțiile lui Camil Petrescu la o cronică făcută de Eugen Ionescu la *Patul lui Procust*, savuros relatată de cel din urmă în volumul său de anticritică literară *Nu* din 1934. Și-apoi Mihail Sebastian îi face și el în *Jurnal* prietenului său Camil Petrescu un portret destul de complet, ce se conturează încet-încet, din bucăți, și coincide pînă la detalii cu portretul făcut de cei doi Eugen: Lovinescu și Ionescu.

Autorul *Patului lui Procust* apare foarte des în jurnalul lui Mihail Sebastian. Cum cei doi au fost prieteni buni, iar jurnalul în cauză nu pare să fi fost destinat publicării, aș presupune cu destulă siguranță că judecățile sau relatările lui Sebastian despre prietenul lui, Camil, sînt îndeajuns de credibile. „Camil Petrescu îmi cere să-i sugerez lui Rosetti ca să vorbească cu Ralea și Armand, într-o chestiune «capitală»”, scrie el în intrarea din 5 septembrie 1939 a jurnalului. „Are anume intenția să plece de la Teatrul Național pentru a lua conducerea operațiunilor tehnice de apărare antiaeriană. E convins că singur el poate să ne salveze de la un dezastru... [...] și că, dacă vom face război în Dobrogea, operațiile vor fi conduse după indicațiile lui”¹. Așadar, prozatorul, dramaturgul, directorul Teatrului Național din acel moment era gata să devină un fel de mareșal, sacrificîndu-și cariera artistică pentru a salva țara și a câștiga războiul. Ceva mai tîrziu, în 5 decembrie, sînt menționate alte cîteva „camilisme”, cum spune Sebastian: „Toată greșeala României este că nu l-a ascultat pe Camil Petrescu, care din 1930 a scris că avem nevoie de aviație. – Finlandezii înșiși ar fi putut fi salvați, dacă ar fi cunoscut

1. Mihail Sebastian, *Jurnal. 1935-1944*, Editura Humanitas, București, 1996, p. 229.

articolele lui. – El, dacă ar fi ministru, ar îngropa toată România sub pământ – și pe urmă, să mai poftască rușii să ne bombardeze... Toate astea sînt amuzante”, conchide Sebastian. „Gîndul însă că, în inconștiența lui, omul ăsta, așa de inteligent totuși... poate primi dinainte dominația germană... mi se pare într-adevăr memorabil, și pentru cunoașterea lui Camil Petrescu și, în genere, pentru atmosfera acestor zile”¹.

Încrederea lui Camil Petrescu în omnisiciența sa, în abilitatea de a fi cel dintîi în toate domeniile la care se pricepe (sau la care nu se pricepe), e un loc comun al jurnalului în cauză. Portretul pe care i-l schițează Mihail Sebastian, prieten fidel pînă la capăt, e cel al unui soi de copil mare, plin de sine și lipsit de cea mai vagă urmă de modestie, dar și îndeajuns de naiv încît să cadă adesea victimă farselor colegilor și să devină personajul principal al unor istorii caraghioase. Doar că Sebastian, prietenul, e mai îngăduitor decît Lovinescu, criticul, chiar și atunci cînd, cu o inconștiență crasă, Camil Petrescu își rănește senin amicul.

În iulie 1941 Sebastian notează că prietenul său i-ar fi spus că „are intuiția că într-adevăr evreii din Basarabia au tras asupra românilor. Ceea ce li se întîmplă acum nu e decît ceea ce li se cuvine. Ei au început”². Iar cu cîteva luni în urmă, în martie 1941, după intrarea în vigoare a legilor rasiale și confiscarea proprietăților evreiești, Camil Petrescu „se vaită că probabil lui nu i se va da nici una din casele luate de la evrei”. Sebastian comentează: „Ei bine, de astă dată – răspund eu – chiar dacă ți s-ar da, sînt convins că nici n-ai primi!”. „Să nu primesc? De ce să nu primesc?” îi răspunde senin Camil Petrescu prietenului

1. *Ibidem*, p. 246.

2. *Ibidem*, p. 365.

său evreu¹, într-un moment de apogeu al antisemitismului din România, după pogromul de la Iași și după ce lui Mihail Sebastian însuși, din pricina originii sale etnice, i se retrăsese dreptul de semnătură și i se blocase colaborarea la publicațiile culturale ale vremii.

Dincolo de talentul scriitoricesc, Camil Petrescu a fost un personaj al lumii românești interbelice – poate cel mai reușit personaj dintre toate cele pe care le-a creat. De o sociabilitate extremă, aparent complet extrovertit, „stabilea îndată relații familiare cu cei pe care-i admitea în preajma lui (mulți la număr), făcea din ei martorii dificultăților sale domestice, fără reticențe, le istorisea, nesolicitat expres, mici întâmplări personale, era comunicativ, franc, amator de discuții” – așa îl descrie Ovid S. Crohmălniceanu în *Amintirile deghezate*². De altfel, și Crohmălniceanu îi remarcă îngăduitor megalomania și reproduce, pentru savoarea ei, o descriere a prozatorului făcută sub un portret al acestuia, descriere apărută în revista avangardistă *Contimporanul* în iunie 1922 (când Camil Petrescu abia începea să devină cunoscut): „D. Camil Petrescu inventatorul armei Manlicher, model 1893 și al pălăriei automate (care salută singură). Descoperitorul sforii de tăiat mămăligă și al chibritului cu gămălia în partea cealaltă. Actualmente lucrează la perfecționarea paharului de bere cu mânerul în stînga”³.

Nu-i o caracterizare rea. Și atunci ar fi de bănuț că și dedicațiile camilpetresciene (ca să nu scap ocazia folosirii unui adjectiv barbar) fac parte din recuzita unui astfel de personaj,

1. *Ibidem*, p. 319.

2. Ovid S. Crohmălniceanu, *op.cit.*, p. 8.

3. „Contimporanii” (neseminat), *Contimporanul*, anul I, nr. 2, 10 iunie 1922, p. 9.

cum e cazul evident al celei pomenite mai sus, unde orgoliul rănit al omului și scriitorului polivalent se simte nu doar în cartea propriu-zisă, ci și în dedicația oferită doamnei necunoscută (doamna T.?, putem specula în glumă aici).

